

УДК 94:355.48(470:477)«1991/2022»
DOI <https://doi.org/10.24919/2312-2595.spec.2>

Леся КОЦУР

кандидатка історичних наук, доцентка кафедри політології, Університет Григорія Сковороди в Переяславі, вул. Сухомлинського, 30, м. Переяслав, Київська обл., Україна, індекс 08401 (dombrovska_ne@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8996-1606>

Бібліографічний опис статті: Коцур, Л. (2024). Комеморативний вимір гібридної війни Росії проти України: 1991–2022. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія Історія, Спецвипуск*, 18–34. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.spec.2>

КОМЕМОРАТИВНИЙ ВИМІР ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: 1991–2022

Анотація. *Мета дослідження* – полягає у виявленні та аналізі радянсько-російських комеморативних інструментів ведення гібридної війни Росії проти України упродовж 1991–2022 рр., зокрема, через розлогу характеристику такого комеморативного інструменту, як День перемоги у Другій світовій війні. **Методологія дослідження** спирається на фактологічний, ретроспективний та історико-генетичний методи, які дозволили виявити радянські та нові підходи Росії щодо використання пам'яті про Другу світову війну у гібридній війні проти України. Компаративний аналіз дозволив виявити специфічні механізми нав'язування росією Україні своєї моделі політики пам'яті; здобутки та прорахунки щодо реалізації цих підходів. **Висновки.** Показано, що нездатність Росії своєчасно переосмислити тему Другої світової війни призвела до перетворення Дня перемоги в один з інструментів ведення гібридної війни проти України. Попри намагання України виробити власний підхід до відзначення Дня перемоги, вже до кінця 1990-х рр. вона відзначала цей день за схожим, як у Росії сценарієм, при чому з фізичною присутністю росіян. Ця присутність щороку посилювалася ще й шляхом активності проросійських сил по всій Україні. Зміни у політичній системі Росії на початку 2000-х рр. та повернення до виключно радянських підходів святкування Дня перемоги дуже швидко поширилися й в Україні. Спроба В. Ющенка у 2005–2009 рр., переглянути радянсько-російські традиції святкування Дня перемоги отримала у відповідь шалений опір проросійських сил, які використовуючи історичну пам'ять й надалі створювали підґрунтя для міжнаціональної ворожнечі з метою подальшого розколу України. Поступово прикриваючись цією темою Росія монополізувала одноосібний образ «переможця» у Другій світовій війні. Після приходу до влади в Україні проросійських сил у 2010 р. комеморативні інструменти протистояння навколо Дня перемоги з одного боку, досягнули апогею, з іншого – зазнали тимчасової поразки під час Революції гідності. Проте, вміло прикриваючись населенням, фанатично зараженим ідеологемами «Великої перемоги» росіянам вдалося реалізувати перший етап чергової російсько-української війни. А після 2014 р., використовуючи пам'ять і символи про Другу світову війну, Росія намагалася сформувати негативний образ Києва, як джерела демонтажу історико-меморіальної спадщини радянського періоду, з метою зміцнення й розширення ідейного простору для подальшої агресії проти України.

Ключові слова: гібридна війна, політика пам'яті, День перемоги, «победобесіє», парад, 9 травня, символіка, ідеологія.

Lesia KOTSUR

PhD (History), Associate Professor of the Department of Political Science, Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav, 30 Sukhomlynskooho Str., Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine, postal code 08401 (dombrovska_ne@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8996-1606>

To cite this article: Kotsur, L. (2024). Komemoratyvnyi vymir hibrydnoi viiny Rosii proty Ukrainy: 1991–2022 [Commemorative dimension of Russia's hybrid war against Ukraine: 1991–2022]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Special issue*, 18–34. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.spec.2> [in Ukrainian].

COMMEMORATIVE DIMENSION OF RUSSIA'S HYBRID WAR AGAINST UKRAINE: 1991–2022

Abstract. *The purpose of the research is to identify and analyze the Russian-Soviet commemorative tools for waging Russia's hybrid war against Ukraine during 1991–2022, in particular, due to the extensive characteristics of such a commemorative tool as Victory Day in World War II. The research methodology is based on factual, retrospective and historical-genetic methods, which made it possible to reveal the Soviet and new Russian approaches to the use of the memory of the Second World War in the hybrid war against Ukraine. The comparative analysis made it possible to identify the specific mechanisms of Russia's imposition of its memory policy model on Ukraine; achievements and miscalculations regarding the implementation of these approaches. Conclusions. It is shown that Russia's inability to rethink the theme of the Second World War in a timely manner led to the transformation of Victory Day into one of the tools of waging a hybrid war against Ukraine. Although Ukraine tried to develop its own approach to celebrating Victory Day, by the end of the 1990's, it celebrated this day according to a scenario similar to that in Russia, with the physical presence of Russians. This presence increased every year due to the activity of pro-Russian forces throughout Ukraine. Changes in the political system of Russia in the early 2000's and a return to exclusively Soviet approaches to celebrating Victory Day spread very quickly in Ukraine. V. Yushchenko's attempt in 2005 – 2009 to review the Soviet-Russian traditions of celebrating Victory Day was met with fierce resistance from pro-Russian forces, who, using historical memory, continued to create grounds for inter-ethnic enmity with the aim of further dividing Ukraine. Gradually covering up this topic, Russia monopolized the single-person image of the «winner» in the Second World War. After pro-Russian forces came to power in Ukraine in 2010, the commemorative tools of the opposition around Victory Day reached their peak on the one hand, and on the other hand, suffered a temporary defeat during the Revolution of Dignity. However, the Russians managed to implement the first stage of the next Russian-Ukrainian war, skillfully concealing themselves from the population, fanatically infected with the ideologues of the «Great Victory». And after 2014, using the memory and symbols of the Second World War, Russia tried to form a negative image of Kyiv as a center for dismantling the historical and memorial heritage of the Soviet period, with the aim of strengthening and expanding the ideological space for further aggression against Ukraine.*

Key words: hybrid war; politics of memory; Victory Day; «pobedobesie»; parade, May 9, symbolism, ideology.

Постановка проблеми. Практично відразу після проголошення Україною незалежності у 1991 р. Російська Федерація (далі РФ або Росія) розгорнула проти нашої держави потужну гібридну війну, метою якої було уповільнення розвитку України, як самостійної й незалежної держави та унеможливлення її руху в бік Заходу. З-поміж усього набору інструментів, які використовувала Росія останні тридцять років є ряд надзвичайно ефективних гібридних прикладів, які досі не втратили актуальності й потребують подальшого вивчення. Мова йде насамперед про комеморативні практики ведення гібридної війни, які мають надзвичайно специфічні властивості й справляють потужний ефект на зміну суспільної поведінки та свідомості.

Аналіз досліджень. Нині багато істориків, політологів та інших зацікавлених дослідників вже присвятили масштабні дослідження інформаційним, економічним, безпековим, культурним та іншим інструментам ведення гібридної війни росією проти України. Насамперед привертають увагу дослідження В. Горбуліна (Горбулін, 2017), Є. Магди (Магда, 2015), О. Комарчука (Комарчук, 2018), В. Коцура (Коцур, 2022) та інших. В. Яблонський та його колеги з Національного інституту стратегічних досліджень певною мірою розглянули політику історичної пам'яті в контексті національної безпеки, а також фактор «перемоги» у воєнному протистоянні (Яблонський, 2019; Парахонський, Яворська, 2019; Шаповал, 2013). Однак,

стратегії комеморативного виміру, які є надзвичайно специфічними в контексті гібридної війни лишаються малодослідженими. З-поміж усього комплексу комеморативних гібридних інструментів, мабуть, найповніше досліджена ідеологема так званих «братніх народів», яка, на жаль, й досі надійно закріплена не тільки в інформаційному, а й публічному просторі України (Коцур, 2023; Рябчук, 2017; Потапенко, 2023). Водночас такий потужний комеморативний інструмент, як історична пам'ять про перемогу СРСР (та союзників) у Другій світовій війні й маніпуляції довкола неї, майже не досліджені. Можна виокремити хіба що статтю Я. Потапенка «Концепт «Великої перемоги» як антиукраїнська ідеологема кремлівської пропаганди: спроба комплексного міждисциплінарного аналізу» (Потапенко, 2015) та статтю під назвою: «9 травня 2014–2015 рр. в Україні: старі традиції – нові церемонії відзначення*» (Пастушенко, Титаренко, Чебан, 2016), які частково розкривають цю тему в контексті гібридної війни.

Саме тому, **мета** запропонованого дослідження полягає у виявленні та аналізі російсько-радянських комеморативних інструментів ведення гібридної війни Росії проти України упродовж 1991–2022 рр., зокрема, через розлогу характеристику такого комеморативного інструменту, як День перемоги у Другій світовій війні.

Виклад основного матеріалу. Розкриваючи окреслену проблематику відразу слід зауважити, що на процес формування колективної пам'яті суттєво впливають символи й образи, закодовані не тільки в назвах та об'єктах публічного простору (архітектура, пам'ятники, вулиці, природні об'єкти), а й комеморативних заходах, спроможних ретранслювати історичне минуле на поточні ідеологічні сенси. Серед таких, інструментів надзвичайне значення має День перемоги у Другій світовій війні (Кривдик, 2009). Як свого часу влучно зазначав історик Я. Потапенко «Міф «Великої Перемоги» продовжує й надалі виконувати функцію водночас генератора і ретранслятора імпершівністських ідеологем» (Потапенко, 2015).

Здавалося, що у першій половині 1990-х рр., коли на Росії відмовились від масштабних парадів до Дня перемоги з військовою технікою, а 9 травня 1992 р. взагалі провели так званий «Парад Миру» (9 травня 1992 року..., 2022), то росіяни стали на шлях переосмислення історичного минулого. Проте, вже під час святкувань 9 травня 1995 р., коли тема «перемоги» та масштабних військових парадів знову почала щедро експлуатуватися Кремлем стало зрозуміло, що політика попередніх років вочевидь ставила за мету виключно створити «миролюбний образ» Росії на міжнародній арені та згенерувати ілюзію абсолютно «безпечного» сусіда для низки пострадянських республік. Хоча вже й тоді було зрозуміло, що пам'ять про Другу світову і насамперед тема «перемоги» стане «Дамокловим мечем» у російсько-українських відносинах. Про це зокрема свідчить розлога доповідь Л. Кучми, присвячена з нагоди відзначення 50-річчя перемоги у Другій світовій війні 8 травня 1995 р. У ній, коментуючи тему Другої світової війни та стан російсько-українських відносин, Л. Кучма зазначив, що «*Перемога, як і пам'ять про неї, «приватизації» не підлягають!*» і вона є надбанням усіх братніх республік» (Усіма поколіннями..., 1995). Також було помітно, що Л. Кучмі резонує російський стиль святкувань. І хоча у наступні кілька років (1996 – 1998 рр.), святкування «Дня перемоги» в Україні відзначалося переважно на рівні урочистого проходження ветеранів головними вулицями міст і сіл (по всій країні) та мітингами на їхню підтримку (Щоб світ..., 1998; Про відзначення 53-ї річниці..., 1998), вже «9 травня 1999 р. у Севастополі вперше після розпаду СРСР в єдиному парадному строю крокували українські та російські моряки» (1418 днів..., 1999), а після офіційного параду 9 травня 2000 р. у Києві «на Хрещатик вийшло майже 2,5 тисячі демонстрантів, очолюваних керівниками лівих партій» (Шана солдатам..., 2000), що свідчило про різке зростання не тільки проросійських сил в Україні, а й популярності цього свята.

Після приходу до влади В. Путіна у 2000 р. тема «перемоги» у Другій світовій війні набула геть інших сенсів. Зокрема, уже під час параду в Москві 9 травня 2001 р. була скасована «Патріотична пісня» Глінки, як державний гімн й замінена на мелодію А. В. Александрова. На додаток, під час параду путін акцентовано виокремив росію, як «державу переможницю» (9 мая..., 2001). І хоча Україна не була присутня на параді у Москві, у привітанні надісланому Президенту України Л. Кучмі з нагоди річниці перемоги у Другій світовій війні

В. Путін лицемірно зауважив, що *«цей великий день завжди буде символом нашого спільного героїчного минулого, що пов'язує наші народи тенетами міцної багатовікової дружби»*, також *«висловив щирі побажання здоров'я та щастя ветеранам Великої Вітчизняної війни, миру і процвітання братнім народам країн-учасниць Співдружності Незалежних Держав»* (Путін Привітав Кучму..., 2001). Проте, вже буквально за кілька років 8 травня 2004 р. протеже Росії, перший секретар ЦК Компартії України, Петро Симоненко, вітаючи ветеранів заявив: *«І хоч би як сьогодні знущалися з нашого героїчного минулого, хоч би як намагалися забути його, ми, комуністи, клянемося вам, що Червоний прапор Перемоги гордо майоритиме над рідною Україною!»* (Ми пишаємося..., 2004). І вже 9 травня 2004 р. на Вінниччині представники лівих сил намагалися перетворити мітинг-реквієм з нагоди Дня перемоги на політичну акцію радянського ладу: *«Озброївшись червоними прапорами і гаслами антидержавного спрямування, вони утворили живий щит навколо меморіалу Слави. По обидві сторони барикад опинилися ветерани: частина з них тримала оборону, інші намагалися прорвати її. Протистояння тривало 20-25 хвилин. На щастя, обійшлося без провокацій»*. Така поведінка говорила про лицемірство Росії, особливо на фоні того, що якраз у 2004 р. в багатьох містечках і селах України було відкрито низку пам'ятних знаків загиблим радянським солдатам та вручалися інші відзнаки, а більш як 1200 українських і російських військовослужбовців взяли участь у спільному параді в Севастополі (Козак, 2004; Відгрімилі..., 2004). Фактично такі підходи свідчили, що з 2004 р. Росія ступила на шлях так званого «победобесія». Доповнювало цю лінію й те, що Росія доклала чимало зусиль, спрямованих на візуальну реставрацію воєнних дій періоду Другої світової війни. Тільки у 2004 р. на Росії вийшло близько двадцяти фільмів і серіалів, які стосувалися воєнних дій 1941-1945 рр.: «Диверсант» (2004), «Штрафбат» (2004), «Курсанти» (2004), «Вам – заданіє» (2004), «Второй фронт» (2004), «Господа офіцери» (2004), «Красная капела» (2004), «На безмянной висоте» (2004) та ін. (Российские фильмы..., 2004). Ба більше, ними масово була охоплена й українська глядацька аудиторія.

У 2005 р., коли минало 60 років від Дня перемоги у Другій світовій війні на РФ почав мовити ще й пропагандистський телеканал «Звезда» створений Міністерством оборони РФ під приводом 60-ї річниці перемоги у Другій світовій війні. До медіагрупи тоді також увійшли кілька інтернет-сайтів та радіо канал. Головна мета ресурсів полягала у пропаганді мілітаристського контенту з акцентом на ремінісценції флешбеків щодо «Великої перемоги». Аналізуючи сам парад 2005 р. у Москві, привертає увагу те, що в ньому взяли участь ветерани, які цього разу не йшли пішки, а їхали біля Кремля на бортових вантажівках, стилізованих під тритонки військових років ЗіС-5. На додаток, саме у 2005 р. в РФ стартувала «акція Георгіївська стрічка», яка набула нового ідеологічного значення та стала «ключовим символом» Дня перемоги (Шеметов, 2022). Як і у попередні роки, путін виокремив росію, як державу переможницю й завершив виступ словами «Слава Росії!», а не типовим «Ура!» (Тимошенко, 2005). Примітно, що цього дня в урочистостях брав участь й Президент України Віктор Ющенко, який напередодні прибув до Росії з метою урегулювання спірних двосторонніх відносин (у підсумку була навіть створена двостороння комісія «Путін-Ющенко») (Україна-Росія..., 2005). Водночас візит В. Ющенка до Росії вплинув й на те, що заходи присвячені 60-річчю перемоги у Другій світовій війні у Києві почалися тільки після 14.00 (Пам'ятати..., 2005). Ба більше, запрошені для участі в заходах з нагоди святкування 60-річчя перемоги більш як 300 моряків з корабля ВМС США «Carny» у відповідь отримали Антинатовські пікети в Севастополі, які організувало проросійське громадське об'єднання «Держава» (Фотофакт, 2005). Хоча, ще вранці того ж дня Путін у Кремлі заявляв *«Ми ніколи не ділили перемогу на свою та чужу. І завжди пам'ятатимемо допомогу союзників: Сполучених Штатів Америки, Великобританії, Франції, інших держав антигітлерівської коаліції, німецьких та італійських антифашистів. Сьогодні ми віддаємо данину мужності всіх європейців, які чинили опір нацизму»* (Шеметов, 2022).

У 2006 р., святкування 61-ї річниці перемоги над нацистською Німеччиною у Другій світовій війні в Україні офіційно пройшло під знаком збереження історичної пам'яті й примирення та закликами до українців єднатися з метою пошанування усіх, хто будь-коли боровся

за Українську державу (Правда і пам'ять..., 2006), що концептуально виходило за межі російського бачення. У Росії ж навпаки, на Червоній площі у Москві пройшов помпезний парад щедро оздоблений радянською та російською символікою. Мета параду полягала у відродженні величчя «Великої перемоги» та звеличення Росії – як «держави переможниці», а росіян, як «народу переможця» (9 мая..., 2006).

Проте, бачачи, що у 2007 р. Україна знову розгорнула святкування Дня перемоги під знаком збереження історичної пам'яті, у промові Путіна під час військового параду в Москві 9 травня 2007 р. різко ожили ідеологічні конструкти-антитези В. Ющенку, щодо внеску «братніх народів» у перемогу та заклики їх щодо подальшого «єднання» під прапорами й звитягами «перемоги». Далі, вочевидь натякаючи на Україну, він зазначив: *«А ті, хто сьогодні намагаються принизити цей неоціненний досвід, хто опоганює пам'ятники героям війни – ображають свій народ, сіють протиріччя і нову недовіру між державами і людьми»* (9 мая..., 2007). Ба більше, невдоволення рівнем святкування Дня перемоги у Києві висловив навіть другий Президент України Л. Кучма, заявивши, що *«у Києві святкування Дня Перемоги зараз не витримує ніякого порівняння з тим, як це свято відзначається в Росії»* (Кучма вчить..., 2007). Також можемо бачити, що під час святкувань Дня перемоги у 2007 р. в Києві, В. Ющенко «освистали» за заклик українців до єднання й пошанування усіх, хто будь-коли боровся за Українську державу (Ветерани освистали..., 2007). А під час спільного українсько-російського параду у Севастополі, поряд з військовими пройшла демонстрація низки проросійських організацій: «Севастополь-Крим-Росія», «Російський молодіжний союз», Севастопольська міська організація партії «Російський блок» і «Російська громада Севастополя». Окрім Севастополя, масові мітинги пройшли в Луганську – понад 8 тис. осіб, в Одесі та Херсоні – близько 5 тисяч. Цікаво, що у Херсоні під час урочистого параду представники Партії регіонів влаштували провокації, а саме: під час урочистої ходи, у якій активісти «Нашої України» йшли останні, «регіонали» вклинилися в колону і почали штовхатися та витісняти «нашоукраїнців». В Івано-Франківську на місці, де проходило віче-реквієм з нагоди 62-ї річниці Перемоги також відбулися незначні сутички між комуністами та прихильниками ОУН-УПА («Регіонали» образили..., 2007). Ба більше, у Києві Хрещатиком також пройшла колона з понад 800 осіб, які несли прапори Партії регіонів, Соціалістичної партії та Компартії України (Коаліція й опозиція..., 2007). Таким чином, ми бачимо, що починаючи з 2007 р. почалася жорстка боротьба між російським та європейським підходами щодо відзначення Дня перемоги у Києві. І, на превеликий жаль, під час демонстрацій у Києві було чітко помітно, що в Україні сформувалася потужна відносно молода політична сила (Партія регіонів), готова й надалі утверджувати радянсько-російські традиції про увічнення пам'яті про перемогу у Другій світовій війні.

Це підтвердив і наступний 2008 р., коли під час параду у Києві (й Севастополі), комуністи, проросійські сили та «регіонали» проводили свої демонстрації кількома фронтами й робили усе для того, щоб знівелювати заклики В. Ющенка шанобливо ставитися до всіх, хто будь-коли боровся за Українську державу (День Перемоги святкують..., 2008). Спроба надати ході на Хрещатику лібералізму все ж прогнала російській традиції, адже повсюдно лунала радянська й російська музика – «Катюша» та «День перемоги», «Офіцери, росіяне!» (у тому числі під час «Караоке на Майдані» – «Первим делом самолюбти», «Смуглянка», «Темная ночь», «Землянка...») (День Перемоги з «Караоке...», 2008) також «невідомо хто» масово роздавав «георгіївські стрічки» (9 травня – день..., 2008).

Взагалі треба сказати, що після обрання у 2008 р. в Росії нового «президента» (Д. Медведєва), «победобесія» вийшло на новий рівень. Так, під час відзначення 63-ї річниці «Великої перемоги» Червоною площею вперше з часів незалежності проїхала важка військова техніка – Ракетний комплекс «Тополь-М». На критику того, що парад може бути сприйнятий як загроза Заходу, глава уряду В. Путін відповів, що це лише *«демонстрація наших можливостей у сфері оборони»* (Шеметов, 2022). Більше того, 2008 р. запам'ятався непрямими територіальними претензіями щодо України з боку РФ. Адже нагадаємо, що 11 травня 2008 р. під час

святкування 225-річчя Чорноморського флоту мер Москви Юрій Лужков заявив, що питання про належність Севастополя не вирішене, і висловився за скасування договору про дружбу між Україною і Росією. Унаслідок чого, СБУ заборонила йому в'їзд до України (Юрій Луценко..., 2008).

Звісно, що перелік цих провокацій не є вичерпним. Однак, повертаючись до Дня перемоги, слід звернути увагу, що у 2009 р. Росія суттєво посилила інформаційний супровід воєнної тематики через канал «Звезда», який у 2009 р. отримав статус федерального (Перше інтерв'ю..., 2005). З цього часу військова тематика – фільми та передачі про події Другої світової війни масово транслювалися різними мовниками з метою посилення радянської ідентичності в суспільствах. Загальний відсоток мілітарного контенту почав складати 6-8% всього ефірного часу щодня і різко збільшувався у періоди ювілейних меморіальних заходів, насамперед з нагоди святкування Дня перемоги (Распад ССРСР...). Звісно, що ці та інші заходи наклали відбиток і на українське суспільство. Зокрема вже під час відзначення Дня перемоги в Україні у 2009 р. деякі місцеві ради на сході та півдні країни (насамперед в Запорізькій області) ухвалили рішення про те, щоб вивісити поруч із державним синьо-жовтим прапором червоний радянський прапор, а у Криму громадян взагалі закликали відзначити 9 травня акцією «У кожному вікні – російський прапор», щоб підкреслити «російську ідентичність» Криму (Піднімуть..., 2009; Шурхало, 2009). На додаток, 9 травня 2009 р. під час параду на Червоній площі окрім того, що російський президент Д. Медведєв у дусі свого попередника славив «російський народ-победитель», він підкреслено наголосив, що «вже у наш час народилася ще одна нова традиція – акція Георгіївська стрічка» (Парад..., 2009), яка мала вдихнути нове життя в радянську ідентичність на пострадянському просторі. Цікаво, що ця теза була виголошена неспроста, адже для популяризації цієї так званої «акції» до 2009 р. було поширено вже понад 50 мільйонів «Георгіївських стрічок» по всьому світу і Україна була однією з найактивніших учасниць цієї «акції» (Історія акції..., 2009).

Обрання нового президента України у 2010 р. якраз збіглося з 65-ю річницею перемоги у Другій світовій війні. Прихід до влади «свого» президента, свідчив про цілковитий триумф в лавах проросійських та лівих сил. З одного боку, фанати Росії практично відразу після інавгурації В. Януковича почали «благати» президента скасувати заборону на в'їзд до України Ю. Лужкову (Севастополь..., 2010; Северськонецьк..., 2010; Лужкова просять..., 2010)¹, комуністи, триумфуючи намагалися збільшити в Україні кількість радянських символічних рудиментів (наприклад, через перейменування вулиць, на кшталт «Визволителя Луганська») й максимально демонізувати політику історичної пам'яті періоду В. Ющенка, пов'язану з введенням в історичний дискурс теми про ОУН-УПА, як борців за незалежність (Подвиг народу..., 2010) (у тому числі й через тему так званої «Волинської різни» 1943 р., яка системно мусувалася упродовж 2010-2013 рр.). Можна сказати, що у 2010 р. «победобесія» і в Росії, і в Україні вийшло на новий рівень. По-перше, про це свідчать опитування, які показують, що у 2010 р. День перемоги було одним із найважливіших свят вже для 58% громадян України (Як змінювалося..., 2023). По-друге, у неділю 9 травня, у Києві на Хрещатику, в радянському стилі «відгримів» парад до Дня перемоги (День Перемоги..., 2010), у якому, до речі, взяли участь російські та білоруські солдати: «75 російських парашутистів-десантників та 130 білоруських кадетів та офіцерів крокували разом з близько 2000 українських вояків на знак солідарності між трьома колишніми радянськими республіками» (Іноземні війська..., 2010). На додаток, за рішенням президентів Росії та України паради та святкові проходження моряків ВМС України й Чорноморського флоту Росії пройшли не тільки у Севастополі, а й Одесі, Миколаєві та Керчі (Притула, 2010).

І хоча у 2011 р. День перемоги не був таким помпезним, як у 2010 р. у нього ще більше проникав радянсько-російський стиль. Сприяло цьому те, що 21 квітня 2011 р. Верховна Рада

¹ Ремарка: у червні 2010 р. Лужкову дозволили в'їзд в Україну, при цьому його позиція щодо Севастополя лишилася незмінною, адже на прес-конференції в Москві від 19 липня 2010 р. він підтвердив: «Я свої заяви щодо Севастополя зробив осмислено та обґрунтовано – ніяких змін моєї позиції щодо статусу Севастополя немає і не буде» (Лужков тепер..., 2010; Лужков не змінює..., 2010).

прийняла Закон «Про внесення змін до Закону України «Про увічнення Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941-1945 років», у якому було передбачено використання копій радянського «Прапора Перемоги» (Червоний прапор..., 2011). Попри те, що Закон перебував на розгляді у Конституційному суді й не був підписаний президентом можна було побачити, що під час святкувань 9 травня публічний простір ряснів забороненою тоталітарною символікою (портрети Сталіна, комуністичні прапори, значки) та «георгіївськими стрічками» (Лашенко, 2011). На додаток, В. Янукович виголосив лицемірну російську репліку, що: *«Турбота про добробут ветеранів має бути серед пріоритетів роботи влади і критерієм її оцінки. Ми їхні боржники. Вдячність і опіка над ветеранами – наш священний обов'язок»* (Солонина, 2011). До того ж у Севастополі знову пройшов парад, але вже «російсько-український» чи скоріше «радянський», адже війська одягнені були у форму одного зразка (Антонов, Волосатов, 2011).

Звісно, що у наступні два роки традиції святкування, що у Києві, що у Севастополі ставали все більш подібними до російських. У 2012 р., наприклад, помпезність святкування й театралізація образів «Великої перемоги» (Випуск ТСН..., 2012) затьмарили навіть святкування Дня незалежності 24 серпня. А у 2013 р. «победобесіє» у Києві сягнуло свого апогею – парад на Хрещатику з військовою технікою, концерт на майдані Незалежності з ранку й до ночі, мітинги лівих політичних сил та Партії регіонів (половина йшла з червоними прапорами й радянською символікою, половина – з російським триколом, плакатами з зображенням білого ведмеда та написом «Русский блок»). Як наслідок через посилення радянзації свята у 2013 р. суттєво зросло нагнітання істерії про так званих «бандерівців» (Солонина, 2013), а через те, що у деяких містах (Тернопіль) комуністи отримали карт-бланш на використання радянської символіки, помітні були сутички між мітингувальниками (Міліція..., 2013). У Львові геть заборонили проводити пам'ятні заходи (8 травня проукраїнських сил) й 9 травня (комуністів) (Суд Львова..., 2013). В Україні, у м. Києві, навіть з'явився торгово-розважальний центр з промовистою назвою «Більшовик» (2013 р.), який нині зветься Cosmo Multimall (Cosmo Multimall, 2024).

Зрозуміло, що така ідеологічна конфронтація рано чи пізно мала досягти свого апогею і це сталося восени 2013 р. з початком Революції Гідності. Тоді, упродовж осені-зими 2013–2014 рр., у протистоянні з національно орієнтованим населенням частина українського суспільства «заражена» радянською та проросійською пропагандою гуртувалася переважно навколо радянських символів (пам'ятники й площі Леніна, монументи Слави тощо), а молодики з «Георгіївськими стрічками» й так звані «активісти» вигукуючи радянські пропагандистські й патріотичні гасла часів Другої світової війни допомагали російським диверсантам захоплювати обласні та міські державні установи на півдні й сході України, навесні-влітку 2014 рр. (Носков, 2014; У Донецьку..., 2013; На мітингу, 2013).

Усе це сприяло тому, що докорінні зміни в державній політиці України щодо Другої світової війни розпочалися вже у березні 2014 р., коли головою Українського інституту національної пам'яті (УІНП) було призначено історика й політика Володимира В'ятровича. Першочерговим завданням істориків УІНП було переосмислити наративи й символи, пов'язані з тією війною – відірвати Україну від радянсько-російської традиції святкування. У підсумку, в Україні був започаткований процес декомунізації та європейський підхід відзначення свята «перемоги» – 8 травня День пам'яті та примирення і 9 травня – День перемоги над нацизмом. На противагу агресивному російському вигуку «можем повторить» гаслом відзначення перемоги над нацизмом стало загальноєвропейське «ніколи знову». Пізніше, у 2015 р. було заборонено пропаганду нацистської й комуністичної тоталітарної символіки та ідеології (Шамайда, 2023). Проте це не означає, що проросійські та прорадянські сили це зупинило. По-перше, ми бачимо, що у 2014 р. на параді до Дня перемоги було чимало комуністичної символіки й пропагандистських гасел (Савицький, 2014). У 2015 р. з нагоди святкувань 70-ї річниці від Дня перемоги у Києві взагалі відбувся масштабний (понад 7 тис. осіб) проросійський мітинг (Екс-соратники..., 2015), зафіксовані сутички між проросійськими й проукраїнськими активістами у Харкові, Маріуполі (У Харкові..., 2015; У Маріуполі..., 2015) та ряд провокацій з гранатами

й диверсантами на Сумщині, у Дніпрі, Одесі та Миколаєві (Українська правда..., 2015), у Мелітополі чоловік із «георгіївською стрічкою» побив волонтерку (У Мелітополі..., 2015), в Одесі біля могили Невідомого матроса на Алеї Слави проросійські мітингарі з червоними прапорами, георгіївськими стрічками і портретами Сталіна та символікою терористичних організацій вигукували гасла: «Хунту геть!» та «Вон із Одеси – Бандеровські беси!» (В Одесі КПУ..., 2015). Після декомунізації Дня перемоги у 2015 р. проросійські й комуністичні сили (на чолі з Н. Шуфричем, В. Новинським, В. Медведчуком та ін. учасниками ОПЗЖ) змінили тактику. З 2016 й по 2021 рр. щороку на 9 травня вони організували у Києві, Харкові, Одесі та інших містах України масові «акції победобесія» – «Безсмертний полк», левову частку активістів яких складали представники УПЦ МП (Рудоманов, 2016; Вуєць, Груздев, 2017; «Безсмертний полк» і орки..., 2018; У Києві проходить..., 2019; «Безсмертний полк» Бойка..., 2020; Заборонена символіка..., 2021; Козова, 2021). Попри те, що з кожним роком кількість учасників «акції» зменшувалася, іронічним було те, що у 2021 р. до цієї «акції» позитивно ставилися 27 % громадян України (40% українців..., 2021). І також слід визнати, що ці «акції», на жаль, створювали хибні ілюзії, про прихильність більшості українського суспільства до цих ідей. По-друге, найбільше Москву дратував практичний вимір декомунізації. Уважно відстежуючи те, як Україна позбавляється тоталітарних символів, кремлівські пропагандисти намагалися зупинити цей процес прикриваючись «пам'яттю радянських солдатів» та «героїзацією» окремих радянських полководців. Наприклад, під цим кутом зору російські пропагандисти намагалися зобразити демонтаж пам'ятника радянському полководцю Георгію Жукову у 2019 р. (На Україні..., 2023), під керівництвом якого восени 1943 р. його полководці загубили життя від 447 тис. до 1 млн майже не озброєних, або озброєних тільки цеглою солдатів (Шурхало, 2019; Кузнецова, 2013). Примітно, що «героїзуючи» Жукова російська пропаганда чомусь не говорила іншу сторону подій, пов'язаних з ним – трагічність й антигуманність операції «Битва за Дніпро» 1943 р., яка забрала тисячі життів, про долю яких часто не відомо й досі.

Саме тому, справедливою видається думка філософа Сергія Дацюка, який ще у 2015 р. відзначив, що *«Актуалізуючи риторичну Перемоги та війни, Росія по суті готується до нової війни»* (Дацюк, 2015). І власне, це й сталося, коли озброївшись неоімпершовіністичними та радянськими гаслами 24 лютого 2022 р. РФ почала широкомасштабне вторгнення в Україну...

Висновки. Отже, ми бачимо, що одним із з найпотужніших комеморативних гібридних інструментів, після розпаду СРСР виявилось урочисте відзначення Дня перемоги. Нездатність Росії своєчасно переосмислити цю подію під новим кутом зору призвела до того, що з 1995 р. на Росії почали проводити помпезні військові паради, режисовані виключно за російським сценарієм, з російською термінологією, наративами, прославленням російського народу, як «переможця» тощо. Україна хоч і пробувала виробити власний стиль, вже до кінця 1990-х рр. відзначала цей день за схожим, як у Росії сценарієм, при чому з фізичною присутністю росіян. І ця присутність щороку посилювалася ще й шляхом активності проросійських сил по всій Україні.

Зміни у політичній системі РФ на початку 2000-х рр. та повернення до виключно радянських підходів святкування Дня перемоги дуже швидко поширилися й в Україні. Спроба В. Ющенко у 2005–2009 рр., переглянути ці радянсько-російські традиції отримала у відповідь шалений опір проросійських сил, які використовуючи Дні перемоги й надалі створювали підґрунтя для міжнародної ворожнечі з метою подальшого розколу України. Саме з цього часу у російсько-українській гібридній війні пам'ятей будуть вміло використані такі ідеологічні конструкції та поняття як «Велика перемога», «Велика вітчизняна війна», «георгіївська стрічка», традиція святкування події (9, а не 8 травня) тощо. Поступово прикриваючись цією темою Росія монополізує одноосібний образ «переможця» у Другій світовій війні.

Після приходу до влади в Україні проросійських сил у 2010 р. комеморативні інструменти протистояння навколо Дня перемоги досягнуть апогею, і водночас зазнають поразки під час Революції гідності. Проте, вміло прикриваючись населенням, фанатично зараженим ідеологемами «Великої перемоги» росіянам вдасться реалізувати перший етап чергової російсько-української війни. А після 2014 р., використовуючи пам'ять і символи про Другу світову

війну, Росія почне формувати негативний образ Києва, як осередка демонтажу історико-меморіальної спадщини радянського періоду, і мета цього тільки одна – зміцнення й розширення ідейного простору для подальшої агресії проти України.

Джерела та література

- «Безсмертний полк» Бойка, радянська пілотка і дезінфектори: як у Києві відзначали День перемоги. *Новинарня*, 9 травня 2020. URL: <https://novynarnia.com/2020/05/09/9-may/>
- «Безсмертний полк» і орки: як відзначили День Перемоги в Києві. *Gazeta.ua*, 9 травня 2018. URL: https://gazeta.ua/articles/kiev-life/_bezsmertnij-polk-i-orki-yak-vidznachili-den-peremogi-v-kiyevi/836054
- «Регіонали» образили «нашоукраїнців», а націоналісти – комуністів. *Українська правда*, 9 травня 2007. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2007/05/9/3237188/>
- 1418 днів подвигу. *Голос України*, 12 травня 1999, 84 (2086), 1.
- 40% українців не чули про акцію «Безсмертний полк» – дослідження. *Детектор медіа*, 7 травня 2021. URL: <https://cs.detector.media/community/texts/184319/2021-05-07-40-ukraintsiv-ne-chuly-pro-aktsiyu-bezsmertnyu-polk-doslidzhennya/>
- 9 мая 2001 г. Москва. Красная площадь. Военный парад. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zcLMKzFHeIM>
- 9 мая 2006 г. Москва. Красная площадь. Военный парад. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=D5b1rGE2s9c>
- 9 мая 2007 г. Москва. Красная площадь. Военный парад. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vCwknM0FtWk>
- 9 травня – день, коли згадують війну. *Радіо Свобода*, 9 травня 2008. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1115501.html>
- 9 травня 1992 року в Москві відбувся незвичайний парад – «Перемоги Миру» Маршем містом пройшли ветерани війни з Росії, Франції, США і навіть Німеччини. Ось як виглядав цей день. Джерело: *Meduza*, 8 травня 2022. URL: <https://meduza.io/feature/2022/05/08/9-maya-1992-goda-v-moskve-proshel-samuy-neobychnyy-parad-pobedy-mira>
- Антонов, О., Волосатов, П.** (2011). Російсько-український парад Перемоги пройшов у Севастополі. *LB.ua*, 9 травня. URL: https://lb.ua/society/2011/05/09/95354_rossiyskoukrainskiy_parad_pobedi.html
- В Одесі КПУ та проросійські активісти влаштували ходу до Куликового поля. *Українська правда*, 9 травня 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/05/9/7067325/>
- Ветерани освистали Ющенка. *Українська правда*, 9 травня 2007. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2007/05/9/3237176/>
- Випуск ТСН за 9 травня 2012 року. URL: <https://tsn.ua/vyusky/tsn/vipusk-tsn-za-9-travnnya-2012-roku.html>
- Відгрімилі переможні салюти. *Голос України*, 12 травня 2004, 85, (3335), 1.
- Вуць, П., Груздев, С.** (2017). Хто пустив «Безсмертний полк» у Київ. Фоторепортаж. *Главком*, 9 травня. URL: <https://glavcom.ua/photo/hto-pustiv-bezsmertnij-polk-u-kijiv-fotoreportazh-413929.html>
- Горбулін, В.** (2017). Світова гібридна війна: український фронт. К.: НІСД, 496.
- Дацюк, С.** (2015). Відмови світу у моральному праві Росії на перемогу у Другій світовій війні. *Українська правда*, 8 травня. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/554c5704d8268/>
- День Перемоги з «Караоке на Майдані» і «Хроніками Нарнії». *Голос України*, 8 травня 2008, 88 (4338), 9.
- День Перемоги святкують по-різному. *BBC Україна*, 9 травня 2008. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/domestic/story/2008/05/080509_vday_ukr_parade
- День Перемоги. Парад у Києві 9 травня 2010. *5 Канал*, 2024. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=InL7Ftjlr4U>
- Екс-соратники Януковича зібрали свою акцію в центрі Києва. *Українська правда*, 9 травня 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/05/9/7067279/>
- Заборонена символіка, російська з помилками, «победоносіє» й голуби від ОПЗЖ: як в Україні відзначали День перемоги. *Новинарня*, 9 травня 2021. URL: <https://novynarnia.com/2021/05/09/may-9-2021/>
- Іноземні війська вперше на параді в Києві. *BBC Україна*, 9 травня 2010. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine/2010/05/100509_sunday_kiev_parade_ak

- Історія акції. Архівна копія від 2 травня 2009 року на Wayback Machine. *Офіційний сайт акції «Георгі-ївська стрічка»*. URL: https://web.archive.org/web/20090502141049/http://gl.9may.ru/action_history/
- Коаліція й опозиція розділилися навіть на параді. *Українська правда*, 9 травня 2007. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2007/05/9/3237175/>
- Козак, І.** (2004). Пам'ять – у пам'ятниках. *Голос України*, 8 травня, 84 (3334), 2.
- Козова, Л.** (2021). «Це російське місто!»: в Одесі на Алеї Слави відбулися сутички між учасниками «Безсмертного полку» і поліцейськими (відео). *УНІАН*, 9 травня. URL: <https://www.unian.ua/incidents/ce-rosiyske-misto-v-odesi-na-aleji-slavi-vidbulisya-sutichki-mizh-uchasnikami-bezsmernogo-polku-i-policeyskimi-video-novini-odesi-11414431.html>
- Комарчук, О.** (2018). Гібридна війна: сутність та структура феномену. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, 1 (3), 48–54.
- Коцур, В.** (2022). Українська ідентичність в умовах «гібридної» війни російської федерації проти України. *Society. Document. Communication. Соціум. Документ. Комунікація*, 1(13), 83–105.
- Коцур, Л.** (2023). Ідеологеми «братніх народів» та «возз'єднання» у світлі компаративної соціології: трансформації ХХІ століття. *Монографія: Соціокультурні передумови російсько-української війни: еволюція рашизму. Переяслав*, 137–174.
- Коцур, Л.** (2023). Очищення публічного простору України від російських ідеологем «братнього народу» та «возз'єднання» після 24 лютого 2022 року. *Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Креативний потенціал економіки культури у повоєнній відбудові України», 15 червня 2023. Київ*, 101–106.
- Кривдик, О.** (2009). Ідентичність радянського націоналіста в сучасній Україні. *Українська правда*, 9 травня. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2009/05/9/3930250/>
- Кузнецова, І.** (2013). Усі хохли – зрадники, чим більше у Дніпрі потопимо, тим краще – історик про тактику Жукова. *Радіо Свобода*, 6 листопада. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25160168.html>
- Кучма вчить Ющенка проводити День перемоги. *Українська правда*, 9 травня 2007. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2007/05/9/3237183/>
- Лашенко, О.** (2011). Червоний прапор – не державний символ України – Конституційний Суд. *Радіо Свобода*, 17 червня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24238607.html>
- Лужков не змінює своєї позиції щодо Севастополя. *Інтерфакс-Україна*, 26 липня 2010. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/44501.html>
- Лужков тепер в Україні бажаний гість. *24 Канал*, 4 червня 2010. URL: https://24tv.ua/luzhkov_teper_v_ukrayini_bazhaniy_gist_n31005
- Лужкова просять пустити до Криму. *УНІАН*, 26 лютого 2010. URL: <https://www.unian.ua/crimea/329613-lujkova-prosyat-pustiti-do-krimu.html>
- Магда, Є.** (2015). Гібридна війна: вижити і перемогти. Харків: Віват, 304.
- Ми пишаємося вами. *Голос України*, 8 травня 2004, 84 (3334), 2.
- Міліція затримала 6 учасників тернопільської бійки. *Українська правда*, 9 травня 2013. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/05/9/6989578/>
- На мітингу комуністів у Луганську ухвалили резолюцію до уряду. *Радіо Свобода*, 7 листопада 2013. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25161289.html>
- На Україне внонь сносят пам'ятники. Почему стране так важно избавиться от бронзовых Пушкина и Суворова? *Лента.ру*, 19 января 2023. URL: https://lenta.ru/articles/2023/01/19/pamyatniki_ua/
- Носков, В.** (2014). Російський прапор в українському Харкові. *Радіо Свобода*, 26 лютого. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25278471.html>
- Пам'ятати завжди! *Голос України*, 11 травня 2005, 84 (3584), 1.
- Парад Перемоги 9 мая 2009 (с логотипом «Россия»). URL: https://www.youtube.com/watch?v=n8_Q2aB3WhM
- Парахонський, Б., Яворська, Г.** (2019). Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл : монографія. Київ, НІСД, 560.
- Пастушенко, Т., Титаренко, Д., Чебан, О.** (2016). 9 травня 2014–2015 рр. в Україні: старі традиції – нові церемонії відзначення. *Український історичний журнал*, 3, 106–124.
- Перше інтерв'ю генерального продюсера телерадіоканалу «Зірка» Сергія Савушкіна для «Нової Газети» 07.04.2005. URL: <http://2005.novayagazeta.ru/nomer/2005/25n/n25n-s37.shtml>
- Піднімуть червоний прапор. *Голос України*, 8 травня 2009, 84 (4584), 6.
- Подвиг народу – безсмертний! *Голос України*, 8 травня 2010, 84 (4834), 4–6.

- Потапенко, Р.** (2023). Російські міфи у квазіідеології «рашизму»: антиукраїнський вимір. *Монографія: Соціокультурні передумови російсько-української війни: еволюція рашизму*. Переяслав, 175–207.
- Потапенко, Я.** (2015). Концепт «Великої перемоги» як антиукраїнська ідеологема кремлівської пропаганди: спроба комплексного міждисциплінарного аналізу. *Наукові записки з української історії*, 36, 112–120.
- Правда і пам'ять без поділу на фронти. *Голос України*, 11 травня 2006, 84 (3834), 6.
- Пригула, В.** (2010). Українських військових моряків не запросили на святкування Дня Перемоги до Росії. *Радіо Свобода*, 7 травня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2035031.html>
- Про відзначення 53-ї річниці Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 років. *Розпорядження Президента України*, 22 квітня 1998 року, N 94/98-рп. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/98-%D1%80%D0%BF#Text>
- Путін Привітав Кучму з річницею Перемоги. *Голос України*, 81 (2581), 11 травня 2001. С. 1.
- Распад СССР привёл к утрате чувства уверенности в завтрашнем дне. URL: <https://regnum.ru/news/polit/2361740.html>
- Російські й українські моряки святкують Перемогу разом. *LB.ua*, 9 травня 2012. URL: https://lb.ua/society/2012/05/09/150048_rossiyskie_ukrainskie_moryaki.html
- Российские фильмы и сериалы, 2004. URL: <https://www.kino-teatr.ru/kino/movie/ros/y2004/g6/>.
- Рудоманов, О.** (2016). У Києві кілька сотень людей вийшли на акцію «Безсмертний полк». *LB.ua*, 9 травня. URL: https://lb.ua/society/2016/05/09/334751_kieve_neskolko_soten_chelovek_vishli.html
- Рябчук, М.** (2017). «Майже один народ». Особливості використання пропагандистської міфологеми в умовах неоголошеної війни. *Наукові записки*, 5-6 (91-92), *ІПіЕНД ім. І.Ф. Кураса НАН України*, 213–231.
- Савицький, О.** (2014). 9 травня в Києві. *Deutsche Welle*, 9 травня. URL: <http://surl.li/surkm>
- Севастополь просить Януковича пустити Лужкова до України. *ВНІАН*, 31.03. 2010. URL: <https://www.unian.ua/crimea/341986-u-terakti-v-moskvi-zaginvuv-kapitan-chornomorskogo-flotu.html>
- Северодонецьк просить Януковича пустити Лужкова в Україну. *Українська правда*, 14 травня 2010. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2010/05/14/5039593/>
- Солонина, Є.** (2013). 9 травня в Києві: танки на Хрещатику і мітинги за гроші. *Радіо Свобода*, 9 травня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24981665.html>
- Солонина, Є.** (2011). Тоталітарні символи на святі перемоги над нацизмом. *Радіо Свобода*, 9 травня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24096159.html>
- Суд Львова заборонив мітинги на День Перемоги. *Українська правда*, 9 травня 2013. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/05/9/6989554/>
- Тимошенко, В.** (2005). Ювілейний саміт у Москві. *Голос України*, 11 травня. № 84 (3584). С. 4.
- У Донецьку близько ста комуністів мітингували проти фашизму. *Радіо Свобода*, 14 жовтня 2013. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25136303.html>
- У Києві проходить акція «Безсмертний полк». *Українська правда*, 9 травня 2019. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/05/9/7214567/>
- У Маріуполі між проросійськими активістами та патріотами виник конфлікт. *Українська правда*, 9 травня 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/05/9/7067340/>
- У Мелітополі чоловік із «георгіївською стрічкою» побив волонтерку. *Українська правда*, 9 травня 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/05/9/7067341/>
- У Харкові на день Перемоги сталося кілька сутичок. Обійшлося без бійок. *Українська правда*, 9 травня 2015. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/05/9/7067342/>
- Україна-Росія: пріоритети визначено. *Голос України*, 11 травня 2005. № 84 (3584). С. 1.
- Українська правда. Архів, 9 травня 2015. URL: https://www.pravda.com.ua/archives/date_09052015/
- Усіма поколіннями буде проклято того, хто хоче посварити український і російський народи. *Голос України*, ° 11 травня 1995, 84 (1084), 1, 3.
- Фотофакт. *Голос України*, 11 травня 2005, 84 (3584), 1.
- Червоний прапор над майданом Незалежності. *BBC Україна*, 21 квітня 2011. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/04/110421_flag_ok
- Шамайда, Т.** (2023). Європи: як Україна звільнялася від «победобесія». Хронологія від 2014 року. *Texty.org.ua*, 09 травня. URL: <https://texty.org.ua/articles/109603/vid-dnya-pobyedy-do-dnya-uevropy-yak-ukrayina-zvilnyalasya-vid-pobyedobesiya-hronolohiya-z-2014-roku/>
- Шана солдатам Перемоги. *Голос України*, 11 травня 2000, 81 (2328), 2.

- Шаповал, Ю.** (2013). *Культура історичної пам'яті: європейський та український досвід*. Київ: ПП-ЕНД.
- Шеметов, М.** (2022). Як проходили Паради Перемоги у новітній історії Росії. *ТАРС*, 09 травня. URL: <https://rtvi.com/news/glavnokomanduyushchiy-i-gosti-kto-nablyudal-za-paradami-pobedy-v-noveyshey-istorii-rossii/>
- Шурхало, Д.** (2019). «Маршал Перемоги» чи «Маршал-м'ясник»: Георгій Жуков і його місце в українській історії. *Радіо Свобода*, 20 липня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30066539.html>
- Шурхало, Д.** (2009). Український День Перемоги – з регіональними відмінностями. *Радіо Свобода*, 9 травня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1624535.html>
- Щоб світ в огні не палав... *Голос України*, 12 травня 1998, 87 (1837), 9.
- Юрій Луценко: Заяви Юрія Лужкова про Севастополь варті порушення кримінальної справ. *Радіо Свобода*, 12 травня 2008. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1115580.html>
- Яблонський, В. та ін.** (2019). *Політика історичної пам'яті в контексті національної безпеки України : аналіт. доповідь* / [Яблонський В. М., Лозовий В. С., Валецький О. Л., Здіорук С. І., Зубченко С. О. та ін.], Київ, НІСД.
- Як змінювалося ставлення українців до святкування Дня перемоги. *Слово і Діло*, 2023. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/05/02/infografika/suspilstvo/yak-zminyuvalosya-stavlennya-ukrayincziv-svyatkuvannya-dnya-peremohy>
- Cosmo Multimall, 2024. URL: <https://cosmo-multimall.com/>

References

- «Bezsmertnyy polk» Boyka, radyans'ka pilotka i dezinfektory: yak u Kyievi vidznachaly Den' peremohy. (2020) [«Immortal Regiment» Boyka, Soviet pilot and disinfectants: how Victory Day was celebrated in Kyiv]. *Novynarnya – Newsroom*. URL: <https://novynarnia.com/2020/05/09/9-may/> [in Ukrainian].
- «Bezsmertnyy polk» i orky: yak vidznachyly Den' Peremohy v Kyievi. (2018). [«Immortal regiment» and orcs: how Victory Day was celebrated in Kyiv]. *Gazeta.ua – Gazeta.ua*. URL: https://gazeta.ua/articles/kiev-life/_bezsmertnij-polk-i-orke-yak-vidznachili-den-peremogi-v-kyievi/836054 [in Ukrainian].
- «Rehionaly» obrazlyu «nashoukrayintsiv», a natsionalisty – komunistiv. (2007). [«Regionals» offended «our Ukrainians», and nationalists – communists]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://www.prawda.com.ua/news/2007/05/9/3237188/> [in Ukrainian].
- 1418 dniv podvyhu. (1999). [1418 days of feat]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 84 (2086), 1. [in Ukrainian].
- 40% ukrayintsiv ne chuly pro aktsiyu «Bezsmertnyy polk» – doslidzhennya. (2021). [40% of Ukrainians have not heard about the «Immortal Regiment» action – research]. *Detektor media – Media detector*. URL: <https://cs.detektor.media/community/texts/184319/2021-05-07-40-ukrainsiv-ne-chuly-pro-aktsiyu-bezsmertnyy-polk-doslidzhennya/> [in Ukrainian].
- 9 maya 2001 h. Moskva. Krasnaya ploshchad'. Voennyi parad. (2001). [May 9, 2001 Moscow. Red Square. Military parade]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zcLMKzFHeIM> [in Russian].
- 9 maya 2006 h. Moskva. Krasnaya ploshchad'. Voennyi parad. (2006). [May 9, 2006 Moscow. Red Square. Military parade]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=D5b1rGE2s9c> [in Russian].
- 9 maya 2007 h. Moskva. Krasnaya ploshchad'. Voennyi parad. (2007). [May 9, 2007 Moscow. Red Square. Military parade]. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=vCwknM0FtWk> [in Russian].
- 9 travnya – den', koly zhaduyut' viynu. (2008). [May 9 is the day when the war is remembered]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1115501.html> [in Ukrainian].
- 9 travnya 1992 roku v Moskvi vidbuvsya nezvychnyy parad – «Peremohy Myru» Marshem mistom proyshly veterany viyny z Rosiyi, Frantsiyi, SShA i navit' Nimechchyny. Os' yak vyhlyadav tsey den'. (2022). [On May 9, 1992, an unusual parade took place in Moscow – «Victory of Peace.» War veterans from Russia, France, the USA, and even Germany marched through the city. This is what the day looked like]. *Meduza*. URL: <https://meduza.io/feature/2022/05/08/9-maya-1992-goda-v-moskve-proshel-samyu-neobychnyy-parad-pobedy-mira> [in Ukrainian].
- Antonov, O., & Volosatov, P.** (2011). Rosiys'ko-ukrayins'kyu parad Peremohy proyshov u Sevastopoli [The Russian-Ukrainian Victory Parade was held in Sevastopol]. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/society/2011/05/09/95354_rossiyskoukrainskiy_parad_pobedi.html [in Ukrainian].
- V Odesi KPU ta prorosiys'ki aktyvisty vlashtuvaly khodu do Kulykovoho polya. (2015). [In Odesa, the Communist Party of Ukraine and pro-Russian activists staged a march to Kulikovo field].

- Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/05/9/7067325/> [in Ukrainian].
- Veterany osvystaly Yushchenka. (2007). [Veterans booed Yushchenko]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2007/05/9/3237176/> [in Ukrainian].
- Vypusk TSN za 9 travnya 2012 roku*. (2012). [Issue of TSN for May 9, 2012]. URL: <https://tsn.ua/vypusky/tsn/vipusk-tsn-za-9-travnya-2012-roku.html> [in Ukrainian].
- Vidhrymily peremozhni salyuty. (2004). [Victory salutes rang out]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 85, (3335), 1. [in Ukrainian].
- Vuyets', P., & Hruzdyev, S.** (2017). Khto pustyv «Bezsmertnyy polk» u Kyiv. Fotoreportazh [Who launched the «Immortal Regiment» in Kyiv. Photo report]. *Hlavkom*. URL: <https://glavcom.ua/photo/hto-pustiv-bezsmertnyy-polk-u-kijiv-fotoreportazh-413929.html> [in Ukrainian].
- Horbulin, V.** (2017). *Svitova hibrydna viyna: ukrayins'ky front* [Global hybrid war: the Ukrainian front]. Kyiv: NISD. [in Ukrainian].
- Datsyuk, S.** (2015). Vidmovy svitu u moral'nomu pravi Rosiyi na peremohu u Druhiy svitoviy viyni [The world's denial of Russia's moral right to victory in World War II]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/554c5704d8268/> [in Ukrainian].
- Den' Peremohy z «Karaoke na Maydani» i «Khronikamy Narniyi». (2008). [Victory Day with «Karaoke on the Maidan» and «The Chronicles of Narnia»]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 88 (4338), 9. [in Ukrainian].
- Den' Peremohy svyatkuyut' po-riznomu. (2008). [Victory Day is celebrated in different ways]. *BBC Ukrayina – BBC Ukraine*. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/domestic/story/2008/05/080509_vday_ukr_parade [in Ukrainian].
- Den' Peremohy. Parad u Kyievi 9 travnya 2010. (2024) [Victory Day. Parade in Kyiv on May 9, 2010]. *5 Kanal – Channel*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=InL7Ftjlr4U> [in Ukrainian].
- Eks-soratnyky Yanukovycha zibraly svoyu aktsiyu v tseutri Kyieva. (2015). [Ex-associates of Yanukovich gathered their action in the center of Kyiv]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/05/9/7067279/> [in Ukrainian].
- Zaboronena symbolika, rosiys'ka z pomylkamy, «pobyedonosiyе» y holuby vid OPZZh: yak v Ukrayini vidznachaly Den' peremohy. (2021). [Prohibited symbols, Russian with errors, «pobyedonosiyе» and doves from OPZZH: how Ukraine celebrated Victory Day]. *Novynarnya – Newsroom*. URL: <https://novynarnia.com/2021/05/09/may-9-2021/> [in Ukrainian].
- Inozemni viys'ka vpershe na paradi v Kyievi. (2010). [Foreign troops parade for the first time in Kyiv]. *BBC Ukrayina – BBC Ukraine*. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine/2010/05/100509_sunday_kiev_parade_ak [in Ukrainian].
- Istoriya aktsiyi. Arkhivna kopiya vid 2 travnya 2009 roku na Wayback Machine. (2009). [History of the promotion. Archived from the original on May 2, 2009 at the Wayback Machine]. *Ofitsiyyny sayt aktsiyi «Heorhiyiv's'ka strichka» – The official site of the «Georgiivska tape» campaign*. URL: https://web.archive.org/web/20090502141049/http://gl.9may.ru/action_history/ [in Ukrainian].
- Koalitsiya y opozytsiya rozdilylysy navit' na parade. (2007). [The coalition and the opposition split even at the parade]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2007/05/9/3237175/> [in Ukrainian].
- Kozak, I.** (2004). Pam'yat' – u pam'yatnykakh [Memory is in monuments]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 84 (3334), 2. [in Ukrainian].
- Kozova, L.** (2021). «Tse rosiys'ke misto!»: v Odesi na Aleyi Slavy vidbulysya sutyckhy mizh uchasnykamy «Bezsmertnoho polku» i politseys'kymy (video) [«This is a Russian city!»: Clashes took place between members of the «Immortal Regiment» and the police on the Alley of Glory in Odessa (video)]. *UNIAN*. URL: <https://www.unian.ua/incidents/ce-rosiyske-misto-v-odesi-na-aleji-slavi-vidbulysya-sutichki-mizh-uchasnykamy-bezsmertnogo-polku-i-policeyskimi-video-novini-odesi-11414431.html> [in Ukrainian].
- Komarchuk, O.** (2018). Hibrydna viyna: sutnist' ta struktura fenomenu [Hybrid war: the essence and structure of the phenomenon]. *Mizhnarodni vidnosyny, suspil'ni komunikatsiyi ta rehional'ni studiyi – International relations, public communications and regional studies*, 1 (3), 48–54. [in Ukrainian].
- Kotsur, V.** (2022). Ukrayins'ka identychnist' v umovakh «hibrydnoyi» viyny rosiys'koyi federatsiyi proty Ukrayiny [Ukrainian identity in the conditions of the «hybrid» war of the Russian Federation against Ukraine]. *Society. Document. Communication. Sotsium. Dokument. Komunikatsiya – Society. Document. Communication. Society. Document. Communication*, 1(13), 83–105. [in Ukrainian].

- Kotsur, L.** (2023). Ideolohemy «bratnikh narodiv» ta «vozz'yednannya» u svitli komparatyvnoyi sotsiolohiyi: transformatsiyi XXI stolittya [Ideologemes of «fraternal nations» and «reunification» in the light of comparative sociology: transformations of the 21st century]. *Monohrafiya: Sotsiokul'turni peredumovy rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny: evolyutsiya rashyzmu. Pereyaslav – Монографія: Соціокультурні передумови російсько-української війни: еволюція рашизму. Переяслав*, 137–174. [in Ukrainian].
- Kotsur, L.** (2023). Ochyshchennya publicnoho prostoru Ukrayiny vid rosiys'kykh ideolohem «bratn'oho narodu» ta «vozz'yednannya» pislya 24 lyutoho 2022 roku [Purification of the public space of Ukraine from the Russian ideologues of «brotherly people» and «reunification» after February 24, 2022]. *Zbirnyk materialiv Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi «Kreatyvnyy potentsial ekonomiky kul'tury u povoyenni vidbudovi Ukrayiny» – Collection of materials of the International scientific and practical conference «Creative potential of the economy of culture in the post-war reconstruction of Ukraine», 15 chervnya 2023*, (pp. 101–106). Kyiv. [in Ukrainian].
- Kryvdyk, O.** (2009). Identychnist' radyans'koho natsionalista v suchasniy Ukrayini [The identity of the Soviet nationalist in modern Ukraine]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2009/05/9/3930250/> [in Ukrainian].
- Kuznetsova, I.** (2013). Usi khokhly – zradnyky, chym bil'she u Dnipri potopymo, tym krashche – istoryk pro taktyku Zhukova [All Khokhlas are traitors, the more we drown in the Dnieper, the better – historian on Zhukov's tactics]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25160168.html> [in Ukrainian].
- Kuchma vchyt' Yushchenka provodyty Den' peremohy. (2007). [Kuchma teaches Yushchenko to celebrate Victory Day]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2007/05/9/3237183/> [in Ukrainian].
- Lashchenko, O.** (2011). Chervonyy prapor – ne derzhavnyy symvol Ukrayiny – Konstytutsiynyy Sud [The red flag is not a state symbol of Ukraine – the Constitutional Court]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24238607.html> [in Ukrainian].
- Luzhkov ne zminyuye svoeyi pozytsiyi shchodo Sevastopolya. (2010). [Luzhkov does not change his position regarding Sevastopol]. *Interfaks-Ukrayina – Interfax-Ukraine*. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/44501.html> [in Ukrainian].
- Luzhkov teper v Ukrayini bazhanyy hist'. (2010). [Luzhkov is now a welcome guest in Ukraine]. *24 Kanal – Channel*. URL: https://24tv.ua/luzhkov_teper_v_ukrayini_bazhaniy_gist_n31005 [in Ukrainian].
- Luzhkova prosyat' pustyty do Krymu. (2010). [Luzhkov is asked to go to Crimea]. *UNIAN*. URL: <https://www.unian.ua/crimea/329613-lujkova-prosyat-pustiti-do-krimu.html> [in Ukrainian].
- Mahda, Ye.** (2015). *Hibrydna viyna: vyzhyty i peremohty* [Hybrid warfare: survive and win]. Kharkiv: Vivat. [in Ukrainian].
- My pyshayemosya vamy. (2004). [We are proud of you]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 84 (3334), 2. [in Ukrainian].
- Militsiya zatrymala 6 uchasykiv ternopil's'koyi biyky. (2013). [The police detained 6 participants of the Ternopil fight]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/05/9/6989578/> [in Ukrainian].
- Na mitynhu komunistiv u Luhans'ku ukhvalyly rezolyutsiyu do uryadu. (2013). [At a communist rally in Luhansk, a resolution to the government was adopted]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25161289.html> [in Ukrainian].
- Na Ukrayne vnov' snosyat pamyatnyky. Pochemu strane tak vazhno yzbavyt'sya ot bronzovykh Pushkina y Suvorova? (2023). [In Ukraine, monuments are being demolished again. Why is it so important for the country to get rid of bronze Pushkin and Suvorov?]. *Lenta.ru*. URL: https://lenta.ru/articles/2023/01/19/pamyatniki_ua/ [in Russian].
- Noskov, V.** (2014). Rosiys'kyy prapor v ukrayins'komu Kharkovi [The Russian flag in Kharkiv, Ukraine]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25278471.html> [in Ukrainian].
- Pam'yataty zavzhdly! (2005). [Always remember!]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 84 (3584), 1. [in Ukrainian].
- Parad Pobedy 9 maya 2009 (s lohotipom «Rossiya»). (2009). [Victory Parade May 9, 2009 (with the «Russia» logo)]. URL: https://www.youtube.com/watch?v=n8_Q2aB3WhM [in Russian].
- Parakhons'kyi, B., & Yavors'ka, H.** (2019). *Ontolohiya viyny i myru: bezpeka, stratehiya, smysl* [Ontology of war and peace: security, strategy, meaning]: monohrafiya. Kyiv: NISD. [in Ukrainian].

- Pastushenko, T., Tytarenko, D., & Cheban, O.** (2016). 9 travnya 2014–2015 rr. v Ukrayini: stari tradytsiyi – novi tseremoniyi vidznachennya [May 9, 2014–2015 in Ukraine: old traditions – new commemoration ceremonies]. *Ukrayins'kyi istorychnyy zhurnal – Ukrainian historical journal*, 3, 106–124. [in Ukrainian].
- Pershe interv'yu heneral'noho prodyusera teleradiokanalu «Zirka» Serhiya Savushkina dlya «Novoyi Hazety».* (2005). [The first interview of Sergey Savushkin, the general producer of the TV and radio channel «Zirka» for «Novaya Gazeta»]. URL: <http://2005.novayagazeta.ru/nomer/2005/25n/n25n-s37.shtml> [in Ukrainian].
- Pidnimut' chervonyy prapor. (2009). [They will raise a red flag]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 84 (4584), 6. [in Ukrainian].
- Podvyh narodu – bezsmertnyy! (2010). [The feat of the people is immortal!]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 84 (4834), 4–6. [in Ukrainian].
- Potapenko, R.** (2023). Rosiys'ki mify u kvaziideolohiyi «rashyzmu»: antyukrayins'kyi vymir [Russian myths in the quasi-ideology of «rashyzmu»: the anti-Ukrainian dimension]. *Sotsiokul'turni peredumovy rosiys'ko-ukrayins'koyi viyny: evolyutsiya rashyzmu. Pereyaslav – Sociocultural prerequisites of the Russian-Ukrainian war: the evolution of racism*, (pp. 175–207). Pereyaslav. [in Ukrainian].
- Potapenko, Ya.** (2015). Kontsept «Velykoyi peremohy» yak antyukrayins'ka ideolohema kremlivs'koyi propahandy: sproba kompleksnoho mizhdystyplinarnoho analizu [The concept of «Great Victory» as an anti-Ukrainian ideology of Kremlin propaganda: an attempt at a complex interdisciplinary analysis]. *Naukovi zapysky z ukrayins'koyi istoriyi – Scientific notes on Ukrainian history*, 36, 112–120. [in Ukrainian].
- Pravda i pam'yat' bez podilu na fronty. (2006). [Truth and memory without division into fronts]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 84 (3834), 6. [in Ukrainian].
- Prytula, V.** (2010). Ukrayins'kykh viys'kovykh moryakiv ne zaprosyly na svyatkuvannya Dnya Peremohy do Rosiyi [Ukrainian military sailors were not invited to the Victory Day celebration in Russia]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2035031.html> [in Ukrainian].
- Pro vidznachennya 53-yi richnytsi Peremohy u Velykiy Vitchyznyaniy viyni 1941–1945 rokiv. (1998). [About the commemoration of the 53rd anniversary of the Victory in the Great Patriotic War of 1941–1945]. *Rozporyadzhennya Prezydenta Ukrayiny – Decree of the President of Ukraine*, April 22, 1998, № 94/98-pp. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/98-%D1%80%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
- Putin Pryvitav Kuchmu z richnytseyu Peremohy. (2001). [Putin congratulated Kuchma on the anniversary of Victory]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 81 (2581), 1. [in Ukrainian].
- Raspad SSSR pryvel k utrate chuvstva uverennosti v zavtrashnem dne. [The collapse of the USSR led to a loss of confidence in the future]. URL: <https://regnum.ru/news/polit/2361740.html> [in Russian].
- Rosiys'ki i ukrayins'ki moryaky svyatkuyut' Peremohu razom. (2012). [Russian and Ukrainian sailors celebrate Victory together]. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/society/2012/05/09/150048_rossiyskie_ukrainskie_moryaki.html [in Ukrainian].
- Rosyyskye fyl'my y seryaly.* (2004). [Russian films and TV series]. URL: <https://www.kino-teatr.ru/kino/movie/ros/y2004/g6/>.
- Rudomanov, O.** (2016). U Kyievi kil'ka soten' lyudey vyyshly na aktsiyu «Bezsmertnyy polk» [In Kyiv, several hundred people took part in the «Immortal Regiment» campaign]. *LB.ua*. URL: https://lb.ua/society/2016/05/09/334751_kieve_neskolko_soten_chelovek_vishli.html [in Ukrainian].
- Ryabchuk, M.** (2017). «Mayzhe odyn narod». Osoblyvosti vykorystannya propagandysts'koyi mifolohemy v umovakh neholoshenoyi viyny [«Almost one nation.» Peculiarities of the use of propaganda mythologeme in conditions of undeclared war]. *Naukovi zapysky – Proceedings*, 5–6 (91–92), IPIEND im. I.F. Kurasa NAN Ukrayiny, 213–231. [in Ukrainian].
- Savyts'kyi, O.** (2014). 9 travnya v Kyievi [May 9 in Kyiv]. *Deutsche Welle*. URL: <http://surl.li/surkm> [in Ukrainian].
- Sevastopol' prosyt' Yanukovycha pustyty Luzhkova do Ukrayiny. (2010). [Sevastopol asks Yanukovich to let Luzhkov to Ukraine]. *UNIAN*. URL: <https://www.unian.ua/crimea/341986-u-terakti-v-moskvi-zagynuv-kapitan-chornomorskogo-flotu.html> [in Ukrainian].
- Syevyerodonets'k prosyt' Yanukovycha pustyty Luzhkova v Ukrayinu. (2010). [Severodonetsk asks Yanukovich to let Luzhkov into Ukraine]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://www.prawda.com.ua/news/2010/05/14/5039593/> [in Ukrainian].
- Solonyna, Ye.** (2013). 9 travnya v Kyievi: tanky na Khreshchatyku i mitynhy za hroshi [May 9 in Kyiv: tanks on Khreshchatyk and rallies for money]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24981665.html> [in Ukrainian].

- Solonyna, Ye.** (2011). Totalitarni symvoly na svyati peremohy nad natsyzmom [Totalitarian symbols on the day of victory over Nazism]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/24096159.html> [in Ukrainian].
- Sud L'vova zaboronyv mitynhy na Den' Peremohy. (2013). [The court of Lviv banned rallies on Victory Day]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2013/05/9/6989554/> [in Ukrainian].
- Tymoshenko, V.** (2005). Yuvileynnyy samit u Moskvi [Jubilee summit in Moscow]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 84 (3584), 4. [in Ukrainian].
- U Donets'ku blyz'ko sta komunistiv mitynhuvaly proty fashyzmu. (2013). [In Donetsk, about a hundred communists rallied against fascism]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25136303.html> [in Ukrainian].
- U Kyievi prokhodyt' aktsiya «Bezsmertnyy polk». (2019). [The «Immortal Regiment» action is taking place in Kyiv]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2019/05/9/7214567/> [in Ukrainian].
- U Mariupoli mizh prorosiys'kymy aktivistamy ta patriotamy vynyk konflikt. (2012). [In Mariupol, a conflict arose between pro-Russian activists and patriots]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/05/9/7067340/> [in Ukrainian].
- U Melitopoli cholovik iz «heorhiyivs'koyu strichkoyu» pobyv volonterku. (2015). [In Melitopol, a man with a «Georgian ribbon» beat a volunteer]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/05/9/7067341/> [in Ukrainian].
- U Kharkovi na den' Peremohy stalosya kil'ka sutychok. Obiyshlosya bez biyok. (2015). [Several skirmishes took place in Kharkiv on Victory Day. There were no fights]. *Ukrayins'ka pravda – Ukrainian Pravda*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2015/05/9/7067342/> [in Ukrainian].
- Ukrayina-Rosiya: priority vyznacheno. (2005). [Ukraine-Russia: priorities are defined]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 84 (3584), 1. [in Ukrainian].
- Ukrayins'ka pravda* [Ukrainian Pravda]. Archive, May 9, 2015. URL: https://www.pravda.com.ua/archives/date_09052015/ [in Ukrainian].
- Usima pokolinnyamy bude proklyato toho, khto khoche posvaryty ukrayins'kyy i rosiys'kyy narody. (1995). [All generations will curse the one who wants to quarrel between the Ukrainian and Russian peoples]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 84 (1084), 1, 3. [in Ukrainian].
- Fotofakt. (2005). [Photo fact]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 84 (3584), 1.
- Chervonyy prapor nad maydanom Nezalezhnosti. (2011). [The red flag over Independence Square]. *BBC Ukrayina – BBC Ukraine*. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/04/110421_flag_ok [in Ukrainian].
- Shamayda, T.** (2023). Yevropy: yak Ukrayina zvil'nyalasya vid «pobyedyesiya». Khronolohiya vid 2014 roku [Europe: how Ukraine freed itself from «victory». Chronology from 2014]. *Texty.org.ua*. URL: <https://texty.org.ua/articles/109603/vid-dnya-pobyedy-do-dnya-yevropy-yak-ukrayina-zvilnyalasya-vid-pobyedyesiya-hronolohiya-z-2014-roku/> [in Ukrainian].
- Shana soldatam Peremohy. (2000). [Homage to the soldiers of the Victory]. *J. Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 81 (2328), 2. [in Ukrainian].
- Shapoval, Yu.** (2013). *Kul'tura istorychnoyi pam'yati: yevropeys'kyy ta ukrayins'kyy dosvid* [he culture of historical memory: European and Ukrainian experience]. Kyiv: IPIEND. [in Ukrainian].
- Shemetov, M.** (2022). Yak prokhodyly Parady Peremohy u novitniy istoriyi Rosiyi [How the Victory Parades took place in the modern history of Russia]. *TARS, May 9*. URL: <https://rtvi.com/news/glavnokomanduyushchiy-i-gosti-kto-nablyudal-za-paradami-pobedy-v-noveyshey-istorii-rossii/> [in Ukrainian].
- Shurkhalo, D.** (2019). «Marshal Peremohy» chy «Marshal-m'yasnyk»: Heorhiy Zhukov i yoho mistse v ukrayins'kiy istoriyi [«Marshal of Victory» or «Marshal-butcher»: Georgy Zhukov and his place in Ukrainian history]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30066539.html> [in Ukrainian].
- Shurkhalo, D.** (2009). Ukrayins'kyy Den' Peremohy – z rehional'nymy vidminnostyamy [Ukrainian Victory Day – with regional differences]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1624535.html> [in Ukrainian].
- Shchob svit v ohni ne palav... (1998). [So that the world does not burn in the fire...]. *Holos Ukrayiny – Voice of Ukraine*, 87 (1837), 9. [in Ukrainian].

- Yuriy Lutsenko: Zayavy Yuriya Luzhkova pro Sevastopol' varti porushennya kryminal'noyi sprav. (2008). [Yuriy Lutsenko: Yuriy Luzhkov's statements about Sevastopol are worth initiating criminal proceedings]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1115580.html> [in Ukrainian].
- Yablons'kyy, V. etc.** (2019). *Polityka istorychnoyi pam'yati v konteksti natsional'noyi bezpeky Ukrayiny* [Policy of historical memory in the context of national security of Ukraine] : analit. dopovid' / [Yablons'kyy, V. M., Lozovyy, V. S., Valevs'kyy, O. L., Zdioruk, S. I., Zubchenko, S. O. ta in.]. Kyiv: NISD. [in Ukrainian].
- Yak zminyuvalosya stavlennya ukrayintsiv do svyatkuvannya Dnya peremohy. (2023). [How the attitude of Ukrainians to the celebration of Victory Day changed]. *Slovo i Dilo – Word and Deed*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/05/02/infografika/suspilstvo/yak-zminyuvalosya-stavlennya-ukrayincziv-svyatkuvannya-dnya-peremohy> [in Ukrainian].
- Cosmo Multimall*. (2024). URL: <https://cosmo-multimall.com/> [in English].